

# Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

2003 m. spalio 4 d.

Nr. 193 (35)

Saturday supplement October 4, 2003

No. 193 (35)

## 50-asis Santaros-Šviesos suvažiavimas

Gražia rugšėjo 4-osios popietę, ketvirtadienį, prasidėjo 50-asis Santaros-Šviesos federacijos suvažiavimas. Konferenciją pradėjo ir įžanginį žodį tarė Horstas Žibas, trumpai prisiminęs organizacijos praeities veiklą, pakalbėjęs ir apie ateities planus. Žibas pastebėjo, kad Santaros-Šviesos organizacija suteikia galimybę pasireikšti ir studijuojančiam jaunimui, ne tik nusipelnusiui akademinėi bendruomenei. Tad pirmosios konferencijos dienos programą ir sudarė PLB Lituanistikos katedros studentai – magistro Vlado Krivicko ir doktoranto Žydrūno Drungilo – pranešimai.

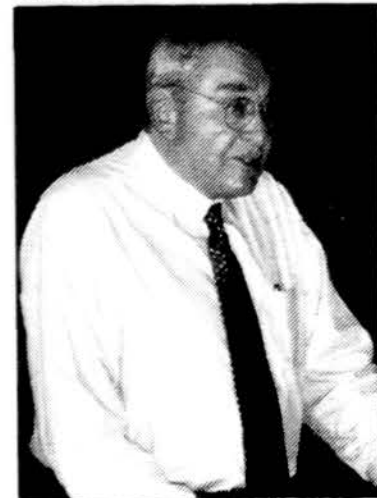


Žydrūnas Drungilas.



Vladas Krivickas.

V. Krivickas pranešime „Bohemietio savivoka Jurgio Kuncino prozoje“ teigė, kad daugelyje recenzijų vengiama kalbėti apie tai, kas yra J. Kuncino proza, t.y., vengiama bohemietio savokos, todėl Krivicko tikslas buvo atrasti bohemietio savoką ir jo saviką rašytojo kūrinuose. Ap- taręs bohemietio savokos atsiradimą, jai būdingus bruožus – pasipriešinimą bendrai sistemai, panieką autoritarinėms institucijoms, egoizmą, polinkį į seksualinę laisvę – Vladas iškėlė klausimą, ar galėjo bohemas egzistuoti totalitarinėje valstybėje. Sovietinėje imperijoje, pasak jo, bohemos savokos nebuvo, bet ją reprezentavo pasipriešinimas. J. Kuncino prozoje bohemietis stengiasi būti liūdnas, kad nepritaptų prie sovietmečio pompastikos, siekia išgyventi būtąjį laiką, jam būdinga melancholija, savigaila, savidestrukcija. Bohemietio savokoje didelę dalį užima erotinės patirtys – tai kaip medžiaga kūrybai, bet priešinamasi šeimos institucijai kaip komunistinei santvarkai.



Horstas Žibas.

Klausimams ir diskusijoms pasibaigus, H. Žibas suteikė žodį konferencijai atvykusiam svečiui – generaliniam konsuli Čikagoje Arvydui Daunoravičiui, kuris nuosirdžiai pasveikino susirinkusiuosius ir pasidžiaugė, galįs dalyvauti 50-ajame Santaros-Šviesos suvažiavime.

Po svečio kalbos, savo pranešimą „Bendruomenės metmenys, Metmenų bendruomenė“ skaitė Žydrūnas Drungilas. Jis apžvelgė *Metmenų* žurnalo genezę, tikslus, struktūrą, jo kelią į sovietinę Lietuvą ir santykį su ten esančiais intelektualais, apžvelgė žurnalo kuriančią bendruomenę, jos idėjas. Anot Žydrūno, *Metmenys* būtų sunku įsivaizduoti be Santaros-Šviesos generuojamų idėjų ir be jo įkūrėjo Vytauto Kavolio. 1959 m. nustojus eiti *Literatūros lankams*, pradeda eiti žurnalas *Metmenys*, kuris nekėlė jokių manifestų, atsidėjo kūrybai ir analizei. Jis atsivėrė plačiam kultūros reikšmių laukui, žurnalo kryptis ir tikslas – būti kultūros žurnalu plačiaja prasme, suburti platų įvairių profesijų žmonių, ne vien tik akademikų, ratą. Žydrūnas pastebėjo, kad tiek Santara-Šviesa, tiek *Metmenys* atsirado lietuviškosios kultūros paribyje, kur paribys suprantamas kaip įtampų laukas: jaunoji karta – prieš senąją, liberali mintis – prieš konservatyvumą, kūrybinė jėga – prieš sąstingį. Žurnalo bendruomenė susivienijo laisvu pagrindu, jos nesaistė jokie ideologiniai tikslai, o atspirties tašku tapo liberalizmo filosofija.

Ketvirtadienio programą užbaigė lietuviškų filmų retrospektyva. Ją vedė Lietuvos televizijoje dirbantis Arvydas Reneckis. Buvo pristatyta lietuvių poetinės dokumentikos mokykla, dar kitaip vadinama „tyliuoju kinu“ – kinas, kai iš realybės kuriama poezija. Kino gurmanų jis vertinamas, bet paprastiems žiūrovams sunkiau suvokiamas ir „išsėdimas“. Tą vakarą buvo parodyti du Audriaus Stonio dokumentiniai filmai „Skrajojimai mėlynam lauke“ ir „Viena“ (2001) ir kol kas vienintelis jo vaidybinis filmas „Paskutinis vagonas“ (2002). Už dokumentinį filmą „Neregų žemė“, ku-

ris šioje Santaroje nebuvo rodomas, Stonys pelnė europietiška oskarą „Felixą“.

Penktadienio rytinę programą pradėjo Aušra Veličkaitė, kalbinusi gausų pašnekovų būrį: Rasą Avizienienę, Liutą Mockūną, Vygandą Šiurkų, Edvardą Tuskenį ir Saulių Žuką tema „Apie Lietuvą – tik gera arba...?“. Pasak Veličkaitės, toks temos pavadinimas atsirado todėl, kad jos nuomone, reikia kalbėti ne tik apie blogus, bet ir apie geras pokyčius Lietuvoje. Tiek Lietuvoje, tiek išvykoje mažai girdėti balsų, kurie minėtų geras Lietuvos puses. Anot Liutą Mockūno, Lietuvoje jis per trumpai būna, kad galėtų suprasti visas politinio gyvenimo plonybes, nesinori kalbėti ir apie Lietuvos buitį. Tad jo pasisakymas buvo apie Vilniaus etninę sudėtį ir jos istorinius pokyčius. Savo kalbą nukreipęs į pasikeitusių lietuvių charakterį, Mockūnas pastebėjo, kad lietuviai prarado menkavertiškumo kompleksą, pasidarė pakantesni, jie pasiryžę spręsti savo problemas europietiška kontekste. Jis taip pat paminėjo ir žmonių tarpusavio santykius Lietuvoje, kur, jo nuomone, vyrauja autentiška žmonių draugystė, grįsta pasitikėjimu. Edvardo Tuskenio impresionistiniai išpuošimai buvo apie ekonominės pokyčius Lietuvoje. Jo supratimu, ekonomika kyla ir ji yra viena svarbiausių varomųjų jėgų pokyčiams atsirasti. Tuskenis pastebėjo, kad prekių ir paslaugų pasiūla Lietuvoje yra platesnė, paminėjo tas paslaugas, kurios lengvina žmonių gyvenimą. Anot jo, daugėja ryšių su visuomene įstaidu, o tai reiškia, kad lietuviams tampa svarbus



Aušra Veličkaitė.



Edvardas Tuskenis.

jų pačių įvaizdis. Vygandas Šiurkus kalbėjo apie Lietuvos rekontekstualizaciją, t.y., kai Lietuva tampa tekstu, o ne kontekstu tiek Europoje, tiek pačioje Lietuvoje. Jis taip pat pastebėjo, kad labai svarbu atsižvelgti į tai, su kuo Lietuva yra lyginama: jeigu su Amerika, tai, žinoma, lietuviai turi atsirautoje rankoves kibti į darbą, jeigu su savuoju Rytų Europos regionu – galima pastebėti, kad įvykę pokyčiai yra milžiniški. Šiurkus pasidžiaugė ir jaunosios kartos Lietuvoje optimizmu. Pasak jo, niekas negalvoja bėgti iš Lietuvos, nes žmonės gali laisvai keliauti. Vyksta intensyvi integracija į Vakarus, kyla ekonominė Lietuvos galia: mokinome rusus kaip „prekintis“, – pajuokavo Šiurkus. Sparčiai gerėja ir pilietinių laisvių bei teisių situacija. Rasa Avizienienė, kitaip nei Mockūnas, nemanė, kad kalbėti apie buitinius dalykus yra banalu, ypač jeigu jie tokie svarbūs žmonių gyvenime. Ji taip pat paminėjo nekilnojamojo turto spartų vystymąsi, švietimo reformos pirmuosius rezultatus; kultūrinio gyvenimo turtinimą, šiltesnius santykius tarp žmonių. Užbaigdamas Avizienienė pastebėjo, kad kiekvienas turi savo idealą ir galbūt jos idealas skiriasi nuo to, kokia Lietuva yra dabar, bet, jeigu palygintume šandieninę Lietuvą su ta, kuri buvo prieš trejetą metų, galima pamatyti didelių skirtumų ir pokyčius ir gera. Svečias iš Lietuvos Saulius Žukas daugiau kalbėjo apie žiniasklaidos bei statistikos įtaką lietuvių gyvenime. Jo nuomone, pats pozityviausias laikraštis Lietuvoje yra *Verslo žinios*, nes jis vienintelis kalba apie geras dalykus. Užbaigdamas jis pastebėjo, kad geriau jau statistikos nurodomas pesimizmas, nei žioplas optimizmas.

Vertimams skirtoje dalyje dalyvavo PLB Lituanistikos katedros doktorantė Dalia Cidzikaitė, *Teviškes žiburių* Toronte valdybos pirmininkė ir vertėja Ramunė Sakalaitė-Jonaitienė ir Ohio universitete dėstantis profesorius Algis Mickūnas. Pokalbį apie vertimus ir jo problemas pradėjo Dalia Cidzikaitė, trumpai aptarusi vertėjo vietą vertimo procese. Cidzikaitė pastebėjo



Vygandas Šiurkus.



Grupė Santaros-Šviesos suvažiavimo dalyvių.

Visos nuotraukos – Julius Lintako.



Dalia Cidzikaitė.



Gintaras Grajauskas (kairėje) ir Saulius Žukas Santaros-Šviesos suvažiavime.

jog tradiciškai vertėjas suvokiamas kaip tas, kuris kėsina į originalą, neretai jį „numarinamas“. Pasak jos, čia labai tikėtų visiems gerai žinomas posakis „Traduttore e traditore“ (Vertimas yra išdavystė) arba palyginimas, kad vertimas kaip ir meilužė vienu metu negali būti ir gražus, ir ištikimas. Tačiau yra ir kitaip manančių. Vienas tokių – brazilų vertėjas Haroldo de Campos – mano, jog vertimas yra lyg kraujo perpilimas, kuriame svarbiausią vaidmenį atlieka ne originalas, bet vertėjas. „Ironiška, – sako jis – galėtume kalbėti apie vampyrizmą, akcentuodami vertėjo rolę šiame procese“. Kaip pastebi vienas iš vertimo teoretikų, ši de Campos metafora vertimą perkelia už įprastos dichotomijos šaltinis: taikinytis ribos ir vertimą bei originalą apgyvendina trečiojo dimensijoje, kur jie abu yra ir donoras, ir priėmėjas.

Ramunė Sakalaitė-Jonaitienė, Montrealio universitete



Ramunė Sakalaitė-Jonaitienė.

igijusi prancūzų kalbos vertėjos specialybę, toliau tęsė pokalbį apie vertimą. Pradėjusi nuo teorinių pamastymų, kas tai yra vertimas, Jonaitienė pastebėjo, kad šiuo metu vertimo teorijoje išsivyravo naujas požiūris, vadinamoji prancūziškoji mokykla, kur vertėjas savęs klausia ne kodėl, bet kaip? Anot Jonaitienės, vertėjai vis labiau tolstą nuo požodinio vertimo, daugiau orientuodamiesi ne į daveją, bet į vertimo gavėją. Vertimas suvokiamas, kaip procesas, kaip tam tikras kūrinio perrašymas, perdavimas. Svarbiausi jam keliama tikslai yra trys: vertimas turi būti tikslus, aiškus ir sklandus. Antroji Jonaitienės pranešimo dalis buvo skirta praktinei vertimo pusei. Ji buvo pajavirinta idomiais pavyzdžiais iš prozos bei poezijos vertimų, gausiais pavyzdžiais iš lietuviškos ir angliškos spaudos.

Trečiasis pašnekovas, Algis Mickūnas – trijų knygų iš vokečių į anglų kalbą vertėjas – dalinosi savo asmenine patirtimi. Anot jo, kiekvienas vertėjas turi jam priimtą vertimo metodą. Metodas, kuriuo vadovaujasi Mickūnas,

gali būti pavadintas perkūrimu (transcreation), į kurį įeina tokie veiksmai, kaip: vertiamo teksto; visų vertiamo autoriaus darbų bei konteksto, susidariusio apie tekstą, suvokimas; taip pat sugebėjimas interpretuoti tekstą.

Priešpjetinę penktadienio programos dalį užbaigė poetės, dramaturgos, eseistas, literatūrinio laikraščio *Gintaro lašai* redaktorius, muzikantas Gintaras Grajauskas. Jį kalbino PLB Lituanistikos katedros doktorantas Žydrūnas Drungilas. Kalbėta apie Klaipėdos kultūrinį gyvenimą, kuris, pasak Grajausko, yra apgailėtinas: apie praėjusius metus vykusią Frankfurto mugę, kurioje poezija nesulaukė tokio didelio dėmesio, kokio pelnė lietuvių proza.

Grajausko nuomone, tai normalu, nes poezija nėra komercinė preke, tačiau net ir be knygų mugių galima susirasti leidyklas, norinčias leisti poezijos knygas. Puikus to pavyzdys yra pats Grajauskas – šiuo metu jo poezija yra išversta į švedų, lenkų ir vokiečių kalbas.

Nukelta į 2 psl.

### Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Santaros-Šviesos suaktyvinis suvažiavimas. — 1 psl.

Lietuvaite laimėjo tarptautinį pianistų konkursą. — 2 psl.

Aleksandras Radzius ir jo kolekcijos. Ką šį sezoną žada Lietuvos opera. — 3 psl.

M. K. Čiurlionio pasaulis Druskininkuose. — 4 psl.



## Santaros-Šviesos suvažiavimas

Atkelta iš 1 psl.

Ypač didelio rezonanso susilaukė Grajausko poezijos vertimas į švedų kalbą, kur Švedijos knygų mylėtojų klubas jo ir dar kelių lietuvių poetų poezijos knygas išrinko metų geriausiomis knygomis. Artimiausiose Grajausko planuose yra bandymas parašyti romaną, kurio metmenis jau turi, ir naujas užsakymas dar vienai pjesei.

Popietinę programą pradėjo H. Žibas, perskaitęs Lietuvos ambasadoriaus JAV V. Ušacko laiška-sveikinimą, skirtą Santaros-Šviesos suvažiavimo dalyviams ir svečiams. Po laiško buvo R. Šilbajorio pasakaita „Kam katinui ūsai: Leonardas Gutauskas ir kiti vaikai“. Kadangi R. Šilbajoris konferenciją negalėjo atvykti dėl asmeninių priežasčių, pasakaitą perskaitė Kęstutis Keblys. Ji sužavėjo ne vieną klausytoją, nes buvo stengiamasi išvengti būties esmę paprastuose dalykuose, buvo daug ištraukų iš Gutausko knygos, kur senelis atsakinėja į antkuri rūpimus klausimus, paprastai, bet be galo išmintingai.

sukurti pasaulinį kalifatą be jokių nukrypimų. Mickūnas teigia, kad rugsėjo 11-osios įvykiai yra Vakarų sekuliarizmo išdava.

Dar vienas pranešimas labai glaudžiai susijęs su Santaros-Šviesos suvažiavimu – Leono Sabaliūno „Santaros genezės metai“, kur jis prisiminė Santaros organizacijos veiklą, jos užuomazgas, vystymąsi, tikslus, prisiminė organizacijos narius, jų generuojamas idėjas, *Metmenų* žurnalą, Santaros ir Šviesos susijungimą.



Lakštonė Vėzienė.

Kita penktadienio programos dalis buvo skirta Santaros-Šviesos federacijos narių pasitarimui ir įvairių klausimų aptarimui. Pasitarimui vadovavo Lakštonė Vėzienė. Marytė Paškevičienė perskaitė trumpą *Metmenų* žurnalo pranešimą; buvo aptarta A. Mackaus knygų fondo padėtis, struktūra, perskaitytos kelios Lietuvos bibliotekų padėkos už atsiųstas knygas, tartasi, kaip ir kur vėl siųsti knygas į Lietuvos bibliotekas; diskutuota dėl V. Kavolio *Liberalizmo* perleidimo; tartasi, kaip paskirstyti Santaros-Šviesos fondo surinktas lėšas; buvo renkama kitų metų federacijos suvažiavimo organizatorių grupė.

Penktadienio vakarinę programą, kaip ir ketvirtadienio, užbaigė Arvydo Reneckio parodytas lietuvių kino klasikai priskirtinas Algimanto Dausos ir Alanto Grikevičiaus vaidybinis filmas „Jausmai“ (1968); scenarijaus autorius Vytautas Žalakevičius. Šis filmas kino kritikų laikomas vienu geriausių lietuviškų meninių filmų. Jame vaidina visas tuometinis Lietuvos aktorių žvaigždynas: Regimantas Adamaitis, Juozas Budraitis, Algimantas Masiulis ir kt. Per šeimyninę brolių dvynių dramą nesilankstant tuometinei tarybinei ideologijai paliečiamos jautrios temos: prasto žmogaus laikysena – stengiantis išlikti tarp dviejų ugnių – Antrajame pasauliniame kare, rezistencija, bėgimas į Vakarus, Sibiras.

Šeštadienio rytinę programą

pradėjo, prieš dvejus metus Santaroje-Šviesoje dalyvavę, režisierius ir aktorius Kęstutis Nakas ir aktorė Audrė Budrytė. Šiais metais Nakas pristatė savo naują pjesę „When Lithuania Ruled the World Part IV“ ir analizavo šio savo kūrinio sąsajas su lietuviškąja mitologija. Savo analizėje Nakas remėsi Algirdu Julium Greimu, Albertu Veliūmi, Prane Dundulienė, Marija Gimbutienė. Nemažai vietos paskyręs vieno savo pjesės personažui Lino (Flax I Am) atsiradimui pjesėje ir jo vietai lietuvių mitologijoje, Nakas pabandė šį personažą susieti su lietuvių derlingumo dievu Vaisžantu ir lietuviškuoju Rūpintojėliu, nurodė ir į keletą kitų lietuviškų įvaizdžių pjesėje. Pasak Nako, nedaugelis ne tik angliškai kalbančių žmonių, bet ir lietuvių sugeba pamatyti ir atrasti tuos mitologinius įvaizdžius, panaudotus jo pjesėje, todėl jis bandė tuos įvaizdžius ne tik parodyti, bet ir atsakyti į klausimą, kodėl ir kaip juos pasirinko. Nako analizę pajavirino Audrė Budrytė ir jo paties skaitomos ištraukos iš pjesės.

Po Nako ir Budrytės skaitymų vyko turbūt daugelio salėje sėdėjusiųjų lauktas pokalbis apie Santaros-Šviesos pradžią, atsiradimo priežastis, tikslus, klaidas ir ateitį. Pokalbyje pavadinimu „Veikli generacija“ Zenoną Rekašius, Leoną Sabaliūną, Horstą Žibą kalbino Julius Šmulskys. Pašnekovams buvo iš anksto pateikti keturi klausimai, į kuriuos jie atsakinėjo beveik dvi valandas. Į klausimą, kokios buvo Santaros susikūrimo priežastys, Rekašius atsakė trumpai: Santaros nebūtų, jeigu nebūtų buvę ateitininkų. Sabaliūnas minėjo ideologinę Santaros susikūrimo pusę. Anot jo, ideologinė situacija išeivijoje pasiūlė ir tuo pačiu parinko vietą Santarai. Žibui Santara-Šviesa buvo ta vieta, kur jis galėjo pritikti. Į klausimą ar Santara-Šviesos organizacija tapo tokia, kokios tikėjosi, Rekašius atsakė vienareikšmiškai – ne. Pasak jo, kūrėme studentišką organizaciją, turėjome labai naivių idėjų suvienyti liberalias išeivijos sroves. Sabaliūno nuomone, tada, kai Santara buvo kuriama, buvo labai sunku išvaizduoti jos specifiką. Buvo tik bendros nuostatos, kur viena iš pagrindinių skambėjo taip: eidami liberalybės keliais savo lietuvių bėgime padaryti kuriantį, gyvybingą, linksmą. Anot Sabaliūno, pasiekėme daugiau, nei buvo tikėtasi. Žibas, tarsi antrindamas Sabaliūnui, priminė jog visa tai pasiekėme per didelį vargą. Reikėjo daug pastangų ir laiko pažinti vienas kitą, išmokyti nusileisti, ginčytis ir vis tiek likti draugais. Pasak jo, Santara išlaikė pagrindinius savo principus: toleranciją ir tarpusavio sugyvenimą. O svarbiausia – sugebėjo prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų. Suvokimas, kad pasaulis kinta, galėjimas prisitaikyti prie jo – tai geriausia, ką Santara man davė – užbaigia Žibas. Į klausimą kuriose srityse Santara buvo sėkmingiausia ir kuriose – ne, Rekašius nuomone, reikia minti politiką. Pasak jo, santariečiai buvo sėkmingi ne politiniuose žaidimeliuose, bet savo politinė laikysena, savo galvojimu. Jeigu anksčiau buvome mažuma, pasisakiusi už



Raymond Filip.



Violeta Kelertienė.



Birutė Putriūtė Serota.



Rolandas Rastauskas.

ryšius su Lietuva, dabar esame absoliuti dauguma. Sabaliūno nuomone, Santaros 50-metis yra patys geriausias Santaros sėkmės įrodymas. Šalia to, keliasdešimt išleistų knygų, žurnalas *Metmenys*, mėnesinis laikraštis *Akiračiai*, susipažinimas su latvių, estų kuriančiais žmonėmis, rusų disidentais, pagaliau – žmogiškas atvirumas ir nuosirdumas. Kalbėdamas apie Santaros nesėkmes, minėjo santariečių nesėkmę tarantis su ateitininkais dėl kasdienio politinio darbo; intensyvių suintelektualėjimą, vidinio dialektiko tarp paskaitininkų ir auditorijos praradimą; Santaros profesionalumą ir jaunystės trūkumą. Žibo nuomone, Santara daug nuveikė humanitariniuose moksluose, atrasta daug naujų kūrybinių žmonių. Šmulskio pastebėjimu, Santara pirmoji ėmė kalbėti apie holokaustą. Į paskutinį klausimą, ar prasminga Santaros veiklą tęsti ir jei taip, kokie turėtų būti jos uždaviniai, Rekašius atsakė, pamindamas Santaros-Šviesos susikūrimą ir sėkmingą jos veiklą Lietuvoje. Jo nuomone, Santara išeivijoje anksčiau ar vėliau pasibaigs, nes gyvenimas turi savus dėsnius. Anot Sabaliūno, tol, kol bus kuriančių žmonių, Santara išliks. Iš galimų Santaros uždavinių jis paminėjo šiuos: ką daryti, kad mūsų vaikai, pradėję be žinių, vėl sugrįžtų prie lietuvių; ką daryti, kad trečioji išeivijos banga, jungdamasi prie mūsų, neprarastų savo identiteto; ar būtina visa savo dėmesį nukreipti į kraštą, esantį už tūkstančių mylių, galbūt pats laikas būtų atsigręžti į Amerikos gyvenimą, jos problemas?

Per Edvardo Kaminsko pasakaitą „Medicina JAV ir Lietuvoje“ konferencijos dalyviai galėjo susipažinti su šių dviejų šalių medicinos istorija, įvairiausių šalių sveikatos apsaugos struktūromis. Anot Kaminsko, sveikatos apsauga yra didelis galvosūkis visoms šalims, nes tobulo struktūros dar nėra viena šalis nesukūrė. Ji turi būti efektyvi, paslaugos turi būti kokybiškos, piliečių lūkesčiai turėtų būti patenkinti, valstybė dengtų išlaidas, priėjimas turėtų būti vie-



Liūnė Sutema.



Lina Ramona Vitkauskas.

teatre. Pristatęs Lietuvos teatro raišką, kai kurias jo problemas, jis susikoncentravo ties minėtu režisieriumi, kurio saviraišką Rastauskas vadina unikaliu Lietuvos kultūros reiškiniu. Rašytojas paccitavo tokią mintį, kad geras režisierius yra tas, kuris gali sukelti košmaro pojūtį paprastų daiktų pagalba, o būtent toks, jo nuomone, ir yra Nekrošius. Jo teatrui būdingas noras grįžti prie paprastumo, juo labiau, kai dabar tokia gausybė informacijos.

Paskutinė šeštadienio vakaro dalis persikėlė į kitą salę, galeriją. Jaukioje, meniškoje aplinkoje, susirinkus vakaro svečiams, prasidėjo literatūrinis vakaras, kurį vedė Žydrūnas Drungilas. Pirmasis pakviestas Kęstutis Keblys, kuris nuotaikingai pristatė knygą *Potėksčių ribos*. Tuomet vienas po kito savo kūrybą skaitė rašytojai ir poetai. Klausytojai turėjo puikią progą išgirsti Liūnės Sutemos, Vitalijos Bogutaitės, Raymondą Filipą, Eglės Juodvalkės, Birutės Serotą, Linos Vitkauskas, Gintaro Grajausko, Rolando Rastausko kūrybą.

Sekmadienį pranešimą skaitė ir Santaros-Šviesos konferencija uždare svečias iš Lietuvos, Vilniaus universiteto dėstytojas, vienas iš Semiotikos centro įkūrėjų, „Baltų lankų“ leidėjas Saulius Žukas. Jo pranešimo tema – „Santaros-Šviesos keliai ir klystkeliai“.

liai Lietuvoje“. Žukas aptarė Santaros-Šviesos įtaką ir reikšmę Lietuvai, tarp daugelio paminėdamas Santaros ir jos dalyvių atvirumą pasauliui, kritišką santariečių mąstyseną, pagarbą kitų mąstantiems, demitologizaciją ir t.t. Atskirai kalbėjo apie Algirdo Julius Greimo, Vytauto Kavolio, Valdo Adamkaus svarbą Lietuvos akademiniam, politiniam ir visuomeniniam gyvenimui. Užsiminė ir apie V. Adamkaus, kaip prezidento, teigiamą įtaką Lietuvos politikai bei jo „klystkelius“ santariečių rinkiminių kampanijose ir klaidas prezidento rinkimuose. Į klausimą – Ką dabar daryti Santarai? – Žukas atsakė: toliau kritiškai mąstyti ir netradiciškai veikti. Anot jo, gerai, kad santariečių prieauglis nepatyrė privertinio tautiško traukos, jaunoji karta ateis, kai tam bus tinkamas laikas; galbūt tai bus trečia ar ketvirta karta, galbūt dabartiniai vadina-mieji ekonominiai emigrantai, nes Lietuva sparčiai integruojasi į pasaulį, sėkmingai adaptuojasi jame ir todėl reikia veikti ne iš pareigos, bet iš malonumo. Po pranešimo plačiau diskutuota apie Adamkaus štabo klaidas buvusiuose prezidento rinkimuose.

Dalia Cidzikaitė  
Daiva Litvinskaitė

Illinois u-tas Čikagoje PLB  
Lituanistikos katedra



Vilniuje rugsėjo pabaigoje vykusiam tarptautiniam M. K. Čiurlionio pianistų ir vargonininkų konkurse nugalėtoja tapo Lietuvos Muzikos akademijos studentė Sonata Alšauskaitė.



M. K. Čiurlionio menu mokyklos moksleivis Andrius Racevičius buvo jauniausias IV tarptautinio pianistų ir vargonininkų konkurso dalyvis. Michailo Raškovskio (Elta) nuotraukos.



Algimantas Gureckas, Zenonas Rekašius ir Leonas Sabaliūnas dalyvavo 50-ajame Santaros-Šviesos federacijos suvažiavime. L. Montvilis.





Dr. Aleksandras Račkus prie tik mažos dalelės surinktų ir išsaugotų lietuvių tautos lobio.

## Aleksandras Račkus — lietuviybės saugotojas

Ignas Narbutas

Didmiestis priima visus atvykėlius ir nuo to jis tik didėja, auga. JAV iki 1926 m. neribojimo migracijos ir iš visos Europos plūdo pigi darbo jėga, kuri pastatė didmiesčius, nutiesė geležinkelius per visą šalį, sukūrė tą XX a. civilizacijos stebuklą — Jungtines Amerikos Valstijas. Maždaug nuo 1865 m. prasidėjusi, emigracijos iš Lietuvos banga į šviesius kraštus išsinešė didžiulį gabiausio Lietuvos jaunimo. Į JAV tuo metu migravo ir kiti Europos kraštų gyventojai — airiai, švedai, vokiečiai ir t.t.. Pabaltijo tautų, okupuotų carinės Rusijos, su merdine pramone ir žlugdomu žemės ūkiu, jaunimas, tėvynėje, turėdamas daug mažiau galimybių nei svetur, iš jos iškeliaudavo ypač gausiai. Todėl ir buvo galima sutikti lietuvių šviesuolių Balkanuose, Saratove, Prūsijoje ar kituose kraštuose, kur nebuvo tokios didelės cenzūros, kur jie galėjo rašyti ir leisti lietuvišką spaudą, kuri į kraštą patekdavo „kontrabandininkų“ — knygnešių dėka.

Aleksandras M. Račkus, gimęs 1893 m. birželio 7 d. Čekiškės miestelyje, Kauno apskrityje, 1910 m. kartu su tėvu, garsiu knygnešiu, žandarų persekiotu už lietuviškų knygų platinimą, išvyko į JAV. Amerikoje, kai tėvas 1913 m. grįžo Lietuvon, teko patiam užsidirbti pragyvenimui ir mokslui, bet tai nesutrukdė aktyvaus ir energingo jaunuolio. Šalia darbų ir studijų, jis aktyviai dalyvavo įvairių išeivių organizacijų veikloje: nuo 1912 m. — Lietuvos Vėjų narys, 1915–1916 m. vienas *Vyties* žurnalo steigėjų ir pirmasis redaktorius. 1916–1917 m. Lietuvių Romos Katalikų moksleivių susivienijimo pirmininkas, 1918–1919 m. — Amerikos Lietuvių Romos Katalikų federacijos sekretoriato vedėjas ir t.t.

Studijuojant 1912–1913 m. Montreale St. Laurent kolegijoje (Kanadoje) jis dirbo St. Laurent muziejuje asistentu konservatoriumi. Tada susidomėjo kolekcionavimu ir muziejinu darbu: eksponatų tvarkymu ir restauravimu. Gilintis į kolekcionavimą paskatino, kaip jis pats rašė, dr. J.

Basanavičius, kuris, lankydamsis JAV 1913 m. pasakė: „Amerikoje lietuvių išmirus, nutautės ir paskęsviečio bangose. Pasirūpink p. Račkau, kiek galint surinkti čia Amerikoje lietuvių kultūrinio gyvenimo relikvijas ir atsiųsk jas Vilniui, Lietuvių Mokslo draugijos muziejui“. Ir A. Račkus rinko, susirašinėjo su įvairiais JAV, Lietuvos ir pasaulio kolekcionieriais.

Jo veiklumas skleidėsi įvairiomis kryptimis — jis vienu metu ir kolekcionierius, ir Lietuvos patriotas — jo pastangomis buvo įkurtas Lietuvių studentų propagandistų ratelis, kuris tarp Amerikos lietuvių paskleidė šimtus įvairių plakatų apie Lietuvą. Būdamas neblogu oratoriumi, A. M. Račkus per atostogas važinėdavo po visas JAV lietuvių kolonijas, rinkdamas lėšas Lietuvos šelpimo reikalams, skaitydamas populiarias pasakas. 1917 m. Čikagoje, pratęsiant Lietuvių istorijos mokslo draugijos veiklą, lituanistikos mėgėjai, tarp kurių buvo ir A. Račkus, įkūrė Lietuvių numizmatikos ir istorijos draugiją, kurios tikslu tapo lietuviškų senienų ir JAV lietuvių istorijai svarbių dokumentų rinkimas. Vienu svarbiausių jos darbininku tampa, tuo metu dar studentas, Aleksandras M. Račkus, kuris tvarkė visą surinktą medžiagą, rūpinosi kolekcijos papildymu, o vėliau, tapęs gydytoju, kolekcionavimui skyrė visus atliekamus pinigus.

A. M. Račkus iniciatyva, 1918 m. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimui paminėti draugija išleido belgų kilmės skulptoriaus Alberto L. Von den Bergheno sukurta medali, kurio vienoje pusėje buvo pirmojo Lietuvos prezidento A. Smetonos atvaizdas, kitoje — užrašai apie svarbius Lietuvos istorijos įvykius. Šie 300 medalių, kurių išleidimą organizavo ir finansavo pats A. M. Račkus, tapo pirmaisiais lietuviškais medaliais. Be A. M. Račkus, Lietuvos numizmatikos kolekcionierius buvo kaupiami eksponatai, atspindintys Amerikos lietuvių gyvenimą ir paramą tautiečiams bei Lietuvai. Išeiviai būrėsi į civilines ir karines organizacijas, kurių

tikslas buvo Lietuvos nepriklausomybės kovų rėmimas, savo narių švietimas, išlaikymas Amerikoje lietuvių kalbos ir ryšiai su Lietuva. Beveik visos jos turėjo savo atributiką: vėliavas, įvairius narių ženklus, antspaudus ir pan., kai kurios net savo pinigų. Iš A. M. Račkus surinktų relikvijų buvo galima matyti, kaip Amerikos lietuviai reagavo į Lietuvos nelaimes — Kražių skerdynės ir Vilniaus krašto okupaciją ir kaip jie Amerikoje gynė Lietuvos reikalus.

Kaip knygnešio sūnus, A. M. Račkus tapo bene pirmuoju JAV, pradėjusiu rinkti medžiagą (pažįstamų atsiminimų ir t.t.) apie spaudos draudimo laikus Lietuvoje ir knygnešius. Vėliau ši medžiaga pateko į P. Rusecko leistą *Knygnešį* (1928 ir 1929) ir į straipsnį „Knygnešių kronika“, spausdintą *Drauge* (1928–1930 m.).

Palapsniui A. M. Račkus visuomeninė veikla tapo antrąja profesija. Jis įstojo į įvairias JAV numizmatikos ir istorijos draugijas: Lietuvos istorijos draugiją JAV, Amerikos Numizmatų sąjungą (American Numismatic Association), Čikagos Numizmatų klubą (Chicago Coin Club; 1928 m. buvo šio klubo pirminku), Čikagos Istorikų draugiją (Chicago Historical Society), Numizmatikos ir archeologijos draugiją Krokuvėje (Towrystowo Numizmatyczne — Archeologiczne) ir kt., dalyvauja numizmatikos ir filatelijos parodose. Jis susirašinėja su viso pasaulio numizmatais, ieškodamas retų monetų, važinėja po varžytines, palaiko ryšius su medalių ir monetų dailininkais JAV ir Lietuvoje. Per vieną A. Račkus pasaulio numizmatikos kolekcijos parodą 1930 m. *The Buffalo Times* rašė, kad jis, apimanti mokejimo priemonės nuo priešistorinių iki dabartinių laikų, laikoma turinčia milžinišką vidinę vertę, kurios niekas negali įvertinti pinigais. A. M. Račkus dėka, Lietuvos Numizmatikos ir istorijos draugijos muziejus jau 1931 m. turėjo didžiausią pasaulio lietuvių numizmatikos kolekciją, pasižymintą

variantų gausa ir unikumais. A. Račkus lietuviškų pinigų kolekcija — pranoko garsiosios E. Hutten Čapskio numizmatikos rinkinio lietuvišką dalį ir apima pinigus nuo pirmųjų sidabrinų lydinų (kapų), iki 1666 m. Jono Kazimiero šilingų ir 1706 m. Gardinėlės talerų kaldintų paskutiniųjų DLK lietuviškų šestokų.

1935 m. rugpjūčio 11–17 d. draugija „Užsienio lietuviams remti“ organizavo Kaune Pirmąjį pasaulio lietuvių kongresą. Jo proga A. M. Račkus, draugijai remiant, į Kauną atvežė Lietuvos numizmatikos ir istorijos draugijos rinkinį, bei savo kolekciją. Pradžioje rinkiniai buvo demonstruojami Vytauto Didžiojo universitete, po to Vytauto Didžiojo muziejuje. Po parodos abi kolekcijas — „Račkus muziejų“ (pagal vienus šaltinius — 50,000 vnt., pagal kitus — 81,000 vnt.) Lietuvos švietimo ministerija už simbolinę kainą — 100,000 litų sumą (veikiausiai padengusią eksponatų pervežimo į Lietuvą išlaidas) nupirko iš A. M. Račkus.

Taip pat buvo pažadėta išleisti A. M. Račkus darbą apie numizmatiką (kuris tuo metu dar nebuvo parašytas). Vytauto Didžiojo kultūros muziejui buvo perduota pagrindinė kolekcija, dabar saugoma Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės skyriuje. Taikos mėsos dailės skyriuje saugojama Amerikos lietuvių gyvenimo atspindinti medžiaga, senų žemėlapių rinkinys, senovės Egipto, Rytų, Antikos pasaulio relikvijos. Muziejaus bibliotekoje apie 2,000 vertingų lituanistikos, meno, istorijos, numizmatikos ir kt. leidinių. Numizmatikos skyriuje — pirmųjų tautų pinigai, reta V. Brenerio (JAV cento autorius) medalių kolekcija, įvairių šalių monetų ir medalių bei Lietuvos numizmatikos kolekcija (apie 9,000 vnt.). Už nuopelnus Lietuvai A. Račkus 1935 m. buvo apdovanotas Vytauto Didžiojo III laipsnio ordinu.

1936.11.01 — 1938.04.01 A. M. Račkus dirbo Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus Istorijos skyriaus vedėju ir tvarkė savo sukaupytą rinkinį, tačiau, dėl nesutarimų su muziejaus direktoria ir Švietimo ministerija, iš tos vietos pasitraukė. Gyvenant Lietuvoje, jis ir toliau kolekcionavo. Pasak Zigmo Toliušio, žymaus prieškarinio advokato ir kolekcionieriaus, Račkus Kaune iš naujo pradėjo rinkti įvairias apie Lietuvos praeitį senienas ir buvo surinkęs gana didelį J. Vilcinskio XIX a. Vilniuje išleistų mažų šventųjų paveikslėlių rinkinį, kitų leidejų šventųjų paveikslėlių, kuriuos, 1940 m. išvykdamas iš Lietuvos, paliko Kauno kultūros muziejui ir jie dabar saugomi M. K. Čiurlionio dailės muziejaus grafikos skyriuje. 1938 m. buvo vienu iš „Lietuvių-amerikiečių draugijos“ steigėjų ir valdybos nariu. 1939 m. buvo apdovanotas Šalių žvaigždės medaliu.

1940 m. rudenį Račkus vėl paliko Lietuvą ir grįžo į JAV, kur lapkričio 17 d. vėl emėsi organizuoti Lituanistikos muziejų, kuriame toliau kaupė numizmatikos, archeologijos medžiagą ir įvairių lituanistikos dalykų. Aktyviai dalyvavo, kuriant Amerikos lietuvių filatelistikų draugiją „Lietuva“ rašė beveik visiems žinomas atskleisti to meto Amerikos lietuvių dvasinį pasaulį, parodo, kuo jie gyveno, dėl vieno ar kito priežasties nublokšti į jiems svetimą kraštą.

Šiais metais, paminint 110 metų nuo A. M. Račkus gimimo, M. K. Čiurlionio Nacionalinis dailės muziejus parėngė A. M. Račkus atminimui skirtą parodą, kurioje pateikta medžiaga apie A. M. Račkus asmenį, jo — numizmatiką ir kolekcionieriaus veiklą, prieškarinio išeivijos gyvenimą ir didelės XIX a. pabaigos — XX a. pradžios JAV lietuvių organizacijų ženkliukų ir vėliavų kolekcijos dalis, kuri ankstesnėje parodoje nebuvo parodyta. Eksponuojamos įvairių lietuviškų draugijų, brolių, organizacijų, klubų, veikusių Amerikoje XIX a. pab. — XX a. pradž., relikvijos padeda atskleisti to meto Amerikos lietuvių dvasinį pasaulį, parodo, kuo jie gyveno, dėl vieno ar kito priežasties nublokšti į jiems svetimą kraštą.

## Prasideda operos puota

Jadvyga Godunavičienė

Lietuvoje, kaip ir daugelyje pasaulio šalių, rudenį duris atveria koncertų ir teatrų salės, prasideda naujas sezonas. Ką jis žada operos ir baleto mėgėjams, tarp kurių yra daug Vilniuje gyvenančių užsienio ambasadų darbuotojų, iš įvairių kraštų atvykstantių lietuvių?

Apie tai kalbames su Lietuvos Nacionalinio Operos ir baleto teatro generaliniu direktoriumi Gintautu Kėvišu.

— Gerb. pone Kėvišai, turbūt ne neberekėtų klausti, kodėl šiemet sezonas prasideda gerokai vėliau negu kitais metais, nes beveik visą vasarą ir rudens pradžią prie teatro rūmų sukiojosi kranai, vyko remontas viduje. Tai ir yra sezono vėlavimo priežastis?

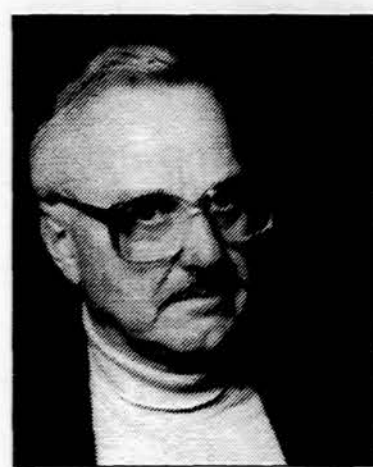
— Teatru remontas buvo būtinas. Tam numatyti penki mėnesiai. Per tą laiką pakeisti visi didžiuliai langai, dabar švytintys iš tolo, paklota nauja grindų danga, pertvarkyti barai, šiek tiek atnaujintas fasadas. Tačiau sezonas vėliau prasideda (nuo spalio 1) ne vien dėl remonto. Mano nuomone, taip turėtų būti visada, nes pradėti sezoną, daugumai žmonių vos spėjus grįžti iš atostogų ar iš tolimų kelionių, tiesiog nelogiška. Negi kas, vos spėjus eiti į namus, tuoj skubės į teatrą?

— Atėję į atnaujintą teatrą, žiūrovai tikės iš

rican *Lithuanian Philatelic Specialist*. Pokario metais jo sukaupomomis kolekcijomis naudojosi autoriai, rašę *Bostono Lietuvių enciklopedijai*. Prieš jo mirtį didžiulį jo rinkinių dalį nusipirko Stasio Balzeko organizuojamas Lietuvių kultūros muziejus Čikagoje, kuris 1966 m. išleido jo *Lietuvių numizmatikos enciklopedijos* pirmąjį tomą. A. M. Račkus mirė Čikagoje 1965 m. spalio 9 d.

Lietuvoje A. M. Račkus vėl buvo prisimintas 1993 metais, kai, minint jo gimimo šimtmetį, M. K. Čiurlionio dailės muziejuje buvo surengta didžiulė jo rinkinių paroda, kurioje pirmąkart po 1935 m. demontuotos JAV lietuvių organizacijų uniformos, vėliavos ir kitos A. M. Račkus atvežtos relikvijos (archeologiniai radiniai iš senovės Egipto ir kt.). Atidarant parodą, vyko mokslinė konferencija, skirta A. M. Račkus atminimui, kurioje buvo prisiminti jo įvykdyti darbai.

Šiais metais, paminint 110 metų nuo A. M. Račkus gimimo, M. K. Čiurlionio Nacionalinis dailės muziejus parėngė A. M. Račkus atminimui skirtą parodą, kurioje pateikta medžiaga apie A. M. Račkus asmenį, jo — numizmatiką ir kolekcionieriaus veiklą, prieškarinio išeivijos gyvenimą ir didelės XIX a. pabaigos — XX a. pradžios JAV lietuvių organizacijų ženkliukų ir vėliavų kolekcijos dalis, kuri ankstesnėje parodoje nebuvo parodyta. Eksponuojamos įvairių lietuviškų draugijų, brolių, organizacijų, klubų, veikusių Amerikoje XIX a. pab. — XX a. pradž., relikvijos padeda atskleisti to meto Amerikos lietuvių dvasinį pasaulį, parodo, kuo jie gyveno, dėl vieno ar kito priežasties nublokšti į jiems svetimą kraštą.



Bronius Kutavičius.



Gintautas Kėvišas.

naujų spektaklių. Tad kokios premjeros jų laukia?

— Pirmoji sezono premjera — baletas „Rusiškasis Hamletas“. Jį ruošia vienas garsiausių pasaulio choreografų — Borisas Eichmanas, mūsų žiūrovams pažįstamas iš baleto spektaklio „Raudonoji žizel“ (Eichmanas), (pagal P. Čaikovskį, G. Bizet, A. Adamo, A. Šnitke muziką). Šį spektaklį publika ypač pamėgo.

Antroji spalio mėnesio premjera — vieno įdomiausių šių dienų lietuvių kompozitoriaus Broniaus Kutavičiaus opera — baletas (nors žanras dar neapibrėžtas) „Ugnis ir tikėjimas“. Šis veikalas vasarą buvo parodytas Trakų pilyje, dabar perkeltas į teatro sceną, kas nėra taip paprasta. Manau, kad kitų lietuvių susidomės šiuo Broniaus Kutavičiaus kūrinio, skirtu Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo 750-osioms metinėms ir vaizduojančių tą tolimą, bet mūsų valstybei labai reikšmingą, laikotarpį. Spektaklio dirigentas — Martynas Staškus, režisierius — Jonas Vaitkus, dailininkas Jonas Artikauskas, choreografe — Aira Naginevičiūtė.

— Tai bus antra kompozitoriaus Broniaus Kutavičiaus opera dabartiname teatro repertuare (pirmoji — „Lokys“). Nuolatiniai lankytojai visgi pasigenda daugiau lietuviško repertuaro.

— Ši sezoną žiūrovai neturėtų pagrindo priekaištauti. Mat be B. Kutavičiaus „Ugnies ir tikėjimo“ numatyta dar viena lietuviška premjera. Įžymaus lietuvių muziko Balio Dvariono 100-ųjų gimimo metinių proga pavasarį į sceną sugrįš jo opera „Dalia“, sukurta Balio Sruogos „Apyaušrio dalios“ motyvais.

— Kol nenuklydome į kitas pokalbio temas, prašyčiau išvardinti visus premjerinius sezono spektaklius.

— Viena premjera įvyks lapkričio mėnesį. Tai G. Verdi opera „Rigoletto“, be kurios apsieina retas teatras, kuri keletą kartų „viešėjo“ ir mūsų scenoje. Spektaklį statys dirigentas Martynas Staškus ir dramos režisierius Gintaras Varnas, jau pabandęs jėgas operos žanre, kai teatras statė P. Čaikovskio operą „Pikų Dama“.

Atėinančių metų pavasarį žiūrovai dar sulauks R. Wagner operos „Skrąjojantis olandas“, kurią statys JAV režisierius E. Zambelo, premjeros. Kitas JAV menininkas, choreografas Arbino, kviečiamas ruošti baleto spektaklį.

Atrodo, išvardijau visas sezono premjeras. Mančiau šis skaičius liudija būsiant labai

intensyvaus darbo ritmą. Be to, juk niekur nedingo ir praėjusio sezono premjeros — G. Puccini opera „Turandot“, V. A. Mozart „Don Žuanas“, G. Verdi „Kaukių balius“, baletas „Carmina Burana“ (K. Orfo muzika) ir dar ankstesni spektakliai.

— Nuo pat lietuvių operos teatro gimimo buvo išlikusi tradicija kaskart, Naujųjų metų išvakarėse, pakviesti žiūrovus į G. Verdi operos „Traviata“ spektaklį. Pradėjęs dirbti teatro vadovu, Jūs praėjusį gruodį tradiciją sulaužėte, nors daug kas tam nepritarė. Kodėl?

— Mano supratimu, tradicija turėtų tapti nuolatinis atsinaujinimas, o ne seni spektakliai. Pernai surengėme šventinį koncertą ir, atrodo, publika tai priėmė palankiai. Šiemet ruošiamė puikią naująmetinę dovaną — F. Lehara operetės „Linksmoji našlė“ premjerą. Tai bus puošnus, malonus akiai, išlaikęs žanro stilių, spektaklis, kurį kurs teatru pažįstamas talentingas estų dailininkas A. Renter ir austrų režisierė Monika Visler, kurios statyta operetė „Vienos kraujas“ (J. Straus) yra teatro repertuare nuo 1998 metų.

Bręsta sumanymas 2005 metų išvakarėse nusteibinti lankytojus dar kitomis staigmenomis, bet apie tai dar patylėsiu. Gal ateityje tradiciją galėtų tapti pats apsilankymas teatre šventės vakarą, nepaisant, kas vyks scenoje.

— Ne vien premjeras, bet ir įvairiausios šventės, susitikimai padeda ruošti nemažai tam lėšų skiriamas mecenatas. Jūs, jau ateidamas dirbti į teatrą, garsėjote, kaip gabus meno vadybininkas, igijęs tarptautines patirties, sugebančias pritraukti investicijas. Kas nulėmė šią nuomonę?

— Sakytum, tai yra normalus šiuolaikinės meno įstaigos darbas ir tiek. Rėmėjų atsiranda, jei jų atkakliai ieškai ir gali jiems kažką pasiūlyti. Praėjusio sezono pradžioje jų skiriamos lėšos sudarė 80,000 litų. Dabar jos — jau pusė milijono. Atrodo, prieš milijoną... Turime du pagrindinius mecenatus — OMNITEL ir SIE-MENS firmas ir vieną tvirtą generalinį rėmėją — Klaipėdos alaus daryklą „Švyturys“. Padeda ir daug smulkesnių firmų, atskirų asmenų.

Kalbėdamas apie pinigus, paminėjusi vieną naująją. Ruošiamas keletą spektaklių statyti kartu su tuo susidomėjusiu Rygos Operos teatru, kolegomis iš Florencijos (Italija), Varšuvos (Lenkija).

Nukelta į 4 psl.



## M. K. Čiurlionis ir pasaulis

Šiuo pavadinimu 2003 m. rugpjūčio 6 d. Druskininkuose vyko konferencija menų festivalio „Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu 2003“ laikotarpiu (birželio 8–spalio 4 d.). Į konferenciją buvo pakviesti žinomi menotyrininkai, skyrę savo darbus M. K. Čiurlionio gyvenimui ir kūrybai aptarti.

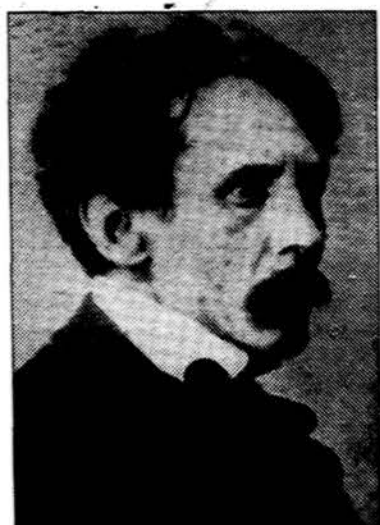
Konferenciją M. K. Čiurlionio atminimo muziejuje pradėjo Lietuvos muzikų rėmimo fondo direktorė Liucija Stulgienė, pabrėžusi konferencijos ir festivalio tikslus, ypatumus ir reikšmę. Buvęs prezidentas Valdas Adamkus konferencijos dalyviams ir svečiams atsiuntė nuosirdžius sveikinimus, geriausių linkėjimų ir buvo numatęs dalyvauti jos darbe. Menų festivalio Druskininkuose smuikininkai ir pianistai, sveikindami konferencijos dalyvius, atliko keletą M. K. Čiurlionio kūrinių.

Konferencijos dalyviai ir svečiai savo darbą tęsė Banko darbuotojų konferencijos salėje, esančioje greta muziejaus. Čia dalyvius sveikino Aplinkos ministras Arūnas Kundrotas, pabrėžęs žmogaus ir gamtos harmonijos svarbą dabarties ir ateities gyvenime. Druskininkų meras Ričardas Malinauskas savo pranešime „Druskininkų – M. K. Čiurlionio miesto dabartis ir perspektyva“ paminėjo svarbiausias kurorto vystymo kryptis, dabarties ir ateities darbus, vaizdingai parodė didesnę kurorto galimybes, akcentavo jo svarbą.

Prof. hab. dr. Vytautas Landsbergis, daugelį savo darbų skyręs M. K. Čiurlionio gyvenimui ir kūrybai, šį kartą savo tyrime „M. K. Čiurlionio vaikystės Lietuva“ pažvelgė į įžymiojo menininko asmenybę per vaiko pojūčio ir mąstymo prizmę. Jis vaizdingai aptarė tą vaikystės aplinką, kuri M. K. Čiurlioniui buvo reikšminga vėlesnėje kūryboje. Tai spalvos, erdviniai santykiai, dangus ir žemė, laukas, keliai, kryžiai, saulėlydis, paukščiai, debesys ir daugelis kitų Lietuvos gamtos vaizdų bei reiškinių. Pranešime išskirtinis dėmesys teko jūros tematikai, buvo pateikta daug įdomių epizodų iš menininko gyvenimo. Šis V. Landsbergio darbas – naujas puslapis M. K. Čiurlionio gyvenimo ir kūrybos tyrimuose. Jis atliktas profesionaliai, puikiai pažįstant M. K. Čiurlionio meninę individualybę ir vertas visokeriopo dėmesio. Čia tikėtų priminti įžymaus XX a. kompozitoriaus, matematiko ir architekto, buvusio Le Corbusier bendradarbio, Ianno Xenakio pastebėjimą, esą mokslininkai yra nustatę, kad „...vaiko psichinių struktūrų vystymasis yra pavaldus dėsnams, kuriuos atrado matematikai ir fizikai“ (Kurier UNESCO, 1986, gegužė, p. 6).

Doc. dr. Jonas Bruveris savo pranešime „Gamta M. K. Čiurlionio kūryboje“ pratęsė gamtos temą, sakydamas, kad menininko paveiksluose gamta yra beveik viskas, taip pat plačiai atspindi ir M. K. Čiurlionio laiškuose. Analizuodamas paveikslą „Paukštis“, J. Bruveris randa panašumą į paukštį pelikaną, priklausančią krikščioniškosios religijos simbolikai.

Doc. dr. Rasa Andriusytė-Žukienė pabrėžė M. K. Čiurlionio paveikslų tobulumą, emocingą gamtos sureikšminimą, santykio su gamta



Mikalojus Konstantinas Čiurlionis.

skirtingumus, lyginant su to meto lenkų dailininkų kūryba. Jos pranešime „Romantinė vaizduotės stichija M. K. Čiurlionio kūryboje“ buvo akcentuota, kad menininko kūryba išliko romantinio meno plotmėje, kad jo paveikslai palieka erdvę mums patiems kurti, patiems suprasti.

M. K. Čiurlionio esminį ryšį su lietuvių liaudies daina argumentuotai aptarė doc. dr. Rimantas Astrauskas savo pranešime „M. K. Čiurlionis ir liaudies daina“. Jis paminėjo reikšmingus faktus, liudijančius menininko dėmesį muzikiniam folklorui ir pabrėžė tai, kad kompozitorius harmonizavo lietuvių liaudies dainas jau parašęs svarbiausius simfoninius kūrinius.

Konferencijos dalyviai ir svečiai išklausė doc. dr. Rimanto Janėliausko pranešimą „Neapžinti M. K. Čiurlionio muzikos ciklai“, prof. hab. dr. Leonido Melniko paruoštą pranešimą „Ekologija ir muzika“.

Muzikologas Vaclovas Juodpusis plačiai aptarė „Čiurlionio“ ansamblio svarbą vaidmenį, atliekant kompozitoriaus kūrinius. Jo pranešime „M. K. Čiurlionis ir „Čiurlionio“ ansamblis“ buvo pabrėžta, kad daugelyje koncertų didžiuliuose JAV miestuose, Kanadoje bei Pietų Amerikoje skambėjo kompozitoriaus kūrinių daugeliu atžvilgių klausytojams buvo ypač reikšmingi.

Dr. Darius Kučinskas, daug metų dirbęs Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje Kaune, tvarkęs bei tyręs jo fondus ir apibendrinęs jų savybes disertaciniame darbe, konferencijos dalyvius supažindino su M. K. Čiurlionio muzikos fondo tyrimais 1990–2002 metų laikotarpiu.

Konferencijos pabaigoje šių eilučių autorius perskaitė pranešimą „M. K. Čiurlionio kūrybos tyrimų perspektyva“, kuris su nedideliais papildymais yra išverstas iš prancūzų kalbos ir esantis spaudoje Helsinkyje rengiamoje VIII Muzikos prasmės kongreso antologijoje *Acta Seniotica Fennica*, kuri bus spausdinama JAV-se. Čia pabrėžiu tris ateities tyrimų būdais lyginamusius, semiotinius ir genetinius tyrimus. M. K. Čiurlionio muzikinės kūrybos išbaigties lyginamųjų tyrimų nėra, todėl siūlau panaudoti melodikos ir harmonijos lyginamojo tyrimo tikimybinį statistinį modelį, kuris skelbtas visoje eilėje publikacijų (*Draugas*, 2000.09.30; *Les Universaux en musique*, Paris: Publications de la Sorbonne, 1998; *European Journal for Semiotic Studies*, Wien-Budapest-Madrid-Perpignan, 2001).

Semiotiniams ir genetiniams tyrimams galima priskirti visą eilę mokslo darbų, kuriuos

parašė V. Landsbergis, E. Tarasti ir kiti menotyrininkai.

Tačiau minėtiems tyrimams reikia ir atitinkamų aplinkybių bei sąlygų, specifinio finansavimo. Tokius tyrimus pilnavertiai galėtų atlikti universitetinio lygmens studijų ir tyrimo institucijos filosofijos fakulteto rėmuose. Reikėtų pažymėti, kad Lietuvoje yra virš šimto pradinio muzikos mokyklų, eilė vidurinėsios grandies, santykinai kelios aukštosios muzikos mokyklos, kuriose yra muzikos studijos ir tyrimai. Tačiau nėra aukščiausios pakopos muzikologijos studijų ir tyrimo padalinio Vilniaus universiteto filosofijos fakultete. Universitetinė muzikologija yra visuose didžiuliuose Europos universitetuose, o Vokietijoje – net dvidešimt septyniuose universitetuose. Drauge reikėtų paminėti, kad muzikologija, atrod, yra ir visose aukštosiose muzikos mokyklose, tik ji skiriasi nuo universitetinės ir yra daugiau taikomojo pobūdžio. Iš pokalbių kongresuose su didžiųjų ir seniausių universitetų profesoriais susidarė įspūdis, kad struktūrinis patobulinimas tikėtinas ir Lietuvoje, kaip kad dabar analogiškai nustatomi normatyvai įvairiose veiklos srityse.

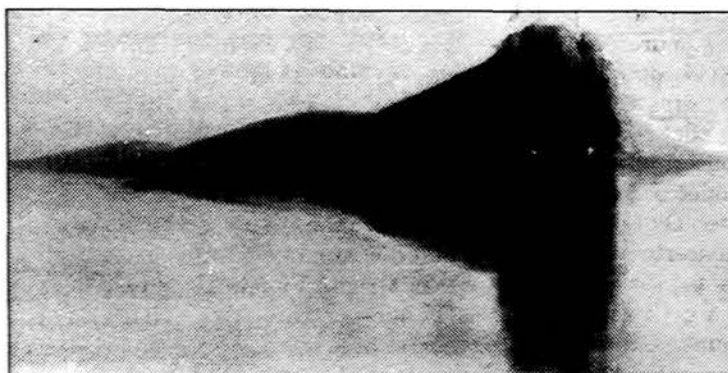
Reikėtų įvertinti unikalias M. K. Čiurlionio savybes įtaigos, jautrumo srityje, kurias aprašo Jadviga Čiurlionytė savo atsiminimuose (Čiurlionytė J.

Atsiminimai apie M. K. Čiurlionį. Kaunas, J. Petronio leidykla, 1994, p. 142). V. Landsbergis akcentuoja nepaprastą Čiurlionio jautrumą aplinkai („Mintys apie Čiurlionį“, *Draugas*, 2000.10.07). Viena ar kitaip, šios menininko savybės atspindi ir kitų menotyrininkų darbuose. Galbūt šios sferos tyrimai geriau paaiškintų, kodėl nesukūrė M. K. Čiurlionio mokykla, kodėl gamta M. K. Čiurlionio kūryboje kitokia, negu kitų dailininkų paveiksluose. Tačiau šiuos menininko gabumus giliau įvertinti pajėgūs turbūt psichologai, filosofai, arba greičiau sričių specialistai. Dar galėtume užčiuopti eilę M. K. Čiurlionio gyvenimo ir kūrybos sričių, kurios mažai prieinamos vienos kurios nors specialybės mokslininkui ir šaukiasi universalesnės mąstymo mokslo srityse. Del informacijos sistemos apie M. K. Čiurlionį tobulinimo reikėtų pasitarti su Vilniaus universiteto Informacijos sistemų katedros specialistais.

Konferencija baigėsi nedideliu būsimų organizacinio pobūdžio darbų aptarimu.

Čia išskytos mintys apie pateiktus konferencijos darbus yra paremtos pirmaisiais įspūdis, kaip kad dabar analogiškai nustatomi normatyvai įvairiose veiklos srityse.

Reikėtų įvertinti unikalias M. K. Čiurlionio savybes įtaigos, jautrumo srityje, kurias aprašo Jadviga Čiurlionytė savo atsiminimuose (Čiurlionytė J.



M.K. Čiurlionis. „Ramybė“

## Baigėsi Pažaislio muzikos festivalis

Lietaus lašų pritvinke, stori ir sunkūs kamuoliniai debesys jau spėjo išvyti šiltai vasariškus saules spindulius. Su vasara iškilmingai baigėsi ir VIII Pažaislio muzikos festivalis. Baigiamąjį koncertą klausėsi daugiau nei du tūkstančiai žmonių.

Pažaislio festivalio vardu pavadintas, iš Vilniaus ir Kauno muzikantų suburtas, orkestras, Kauno valstybinis choras, solistai Joana Gedminaitė, Asta Krikščiūnaitė, Mindaugas Zimkus, Vytautas Juozapaitis bei svečiai iš Rusijos Erikas Kurmangalijevs, vadovaujami valdingu dirigentu Petro Bingelio mostu, atliko Leonard Bernstein ir Jacques Loussier kūrinius.

Vienas jų – barokinių mišių XXI amžiui premjera – sukurta puikaus prancūzų džiazo muzikanto ir kompozitoriaus Loussier kūrinyje. Nesiek atliktos Prancūzijoje, kitose Europos šalyse, Mišios pirmąsyk skambėjo Lietuvoje.

Pasak Pažaislio festivalio meno vadovo ir baigiamąjį koncertą dirigento P. Bingelio, pernai, kuomet Jacques Loussier koncertavo Pažaislio festivalyje, jie nuosirdžiai išsikalbėjo – džiazo virtuosas pasakojo apie savo muziką. Nemažai kalbėjo ir apie 1986 metais sukurtas barokines mi-

šias „Šviesos“, kurios pirmąsyk buvo atliktos religinės muzikos festivalyje didingoje romantinio stiliaus Paray – le – Monial bažnyčioje. Pernai Loussier mūsų dirigentui atsiuntė šio kūrinių partitūrą ir įrašą. Beliko pradėti mokyti veiklą, kuris, anot prancūzų autoriaus, „bando suvienyti dviejų solistų balsus, populiarus roko mušamuosius, modernius ritmus, sujungdamas juos masyviu orkestro skambesiu (...). O pati kompozicija yra tarsi piligrimiškas bendravimo su muzika būdas“.

Dirigento P. Bingelio nuomone, mišios „Šviesos“, gimusios iš baroko, klasikos bei džiazo stilių susiliejimo, vis dėlto daugiausia turi prancūzų baroko bruožų. Diriguojant šį kūrinių, sudėtingiausia buvo įveikti kaprizingo ritmo vingrybes ir vis besikeičiantį metra.

Fiesta, žinia, turi viloti ne tik pripažintais, bet ir jaunais vadais. Joanos Gedminaitės gražu, išraiškingu sopranu suvilota itin taikliai. Po baigiamąjį koncertą solistė prisipažino, jog dviejų tūkstančių miniai dainavo pirmąkart. Be to, tai buvo jos debiutas oratorinio žanro veikale. Kaip teatre dainininkė, J. Gedminaitė Kauno publikai jau pažįstama ir pamėgta solistė.



„Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu 2003“ konferencijos dalyviai klausosi paskaitų.

organizatoriai numato kasmet vasarą rengti M. K. Čiurlionio gyvenimo ir kūrybos studijų savaitę, kurioje dalyvautų menotyrininkai ir iš kitų šalių. Druskininkai – ideali tokių konferencijų, studijų vieta. Metraštyje galima būtų talpinti visų metų informacinę medžiagą M. K. Čiurlionio tema, pagalvoti ir apie tokio metraščio sutrumpintą variantą užsieniui, pavyzdžiui, anglų kalba.

Konferencija vyko didelio menų festivalio „Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu 2003“ laikotarpiu (birželio 8–spalio 4 d.), kurį rengia ir vykdo Lietuvos muzikų rėmimo fondas, o globoja Lietuvos respublikos kultūros ministerija, Lietuvos respublikos aplinkos ministerija, remia daug organizacijų, įmonių, įstaigų. Festivalio programą padeda vykdyti partneriai, kurių tarpe Druskininkų savivaldybės Laisvalaikio centras, M. K. Čiurlionio muzikos mokykla, M. K. Čiurlionio memorialinis muziejus ir kiti.

Pagrindiniai renginiai vyksta M. K. Čiurlionio memorialiniame muziejuje, Druskininkų pramogų aikštėje, viešojoje bibliotekoje, vaikų dailės galerijoje. Vargonų ir sakralinės muzikos valandos vyksta

Druskininkų, Senosios Varėnos bažnyčiose, koncertuojama miesto muziejuje, surengta smuiko ir kamerinės muzikos šventė. Festivalio dalyvių tarpe žinomi Lietuvos menininkai, kaip antai Gediminas Kviklys (vargonai), Regina Maciūtė (sopranas), Virgilijus Noreika (tenoras), Rūta Stalčiūnaitė (aktorė), Bernardas Vasilauskas (vargonai), atliekė kolektyvai: M. K. Čiurlionio kvartetas, Kauno styginių kvartetas, mišrus choras „Dobilas“, Lietuvos teisės universiteto studentų choras ir kt. Dalyvauja svečiai iš kitų šalių, kaip antai pianistai Leonidas Dorfmanas (Vokietija), Edvinas Minkštė (Prancūzija), Evelina Puzaite (D. Britanija), Kasperas Uinskas (JAV), smuikininkė Rūta Lipinaitė (Švedija) ir kiti.

Šiuo festivaliu ir konferencija pradetas svarbus, pastovus darbas, tikslingas M. K. Čiurlionio kūrybos sklaidimui, tyrimui. Renginius turėtų pasidaryti kasmetiniai, pakilti ir tarptautinių lygmenį, suburti visų šalių žymius menininkus,

mokslininkus ir tapti žinomu visame pasaulyje.

Visiškai pageidautina ir drauge tikėtina, kad užsienio lietuviai, ypač gyvenantys JAV-se, atkreips dėmesį ir į šį renginį ir vienaip ar kitaip bent kartą jame dalyvaus, aplankys nuostabią gamtos Lietuvos kampelį – Druskininkus. Dabar čia vis daugiau atsiranda patogių viešbutių, sanatorių, pradėjo veikti moderniai įrengtos ir, sakyčiau, nebrangios kurorto gydymo, tinkančios kiekvienam atvykusiam pailsėti.

Tačiau dabar svarbiausia menų festivalio „Druskininkų vasara su M. K. Čiurlioniu“ vystyti, turint mintyje tokius renginius kaip antai „Sibeli-jaus savaitė“ Helsinkyje, Suomijoje, Dž. Enesku vardo festivalis Bukarešte, Rumunijoje. Ateities sekmė daug priklauso nuo to, ar visi suprast, kad iš visų pusių, kurie reprezentuoja Lietuvą pasaulyje, pirmasis yra M. K. Čiurlionio vardas.

Prof. dr. Karolis Rimtautas Kašponis

## Prasideda operos puota

Atkelta iš 3 psl. Ši būdą vadina kooperacija. Kas tai? Ogi, kraštų pasidalijimas. Pavyzdžiui, visi trys teatrai stato tą patį spektaklį, su tokiomis pat dekoracijomis, rūbais. 2005 metais tikriausiai pabandydysime. Pavyzdžiui, savaitę spektaklis rodomas viename teatre, po to – kitame, atlikėjais keičiamasi. Galimi įvairūs variantai.

**– Betgi visai įdomu, kai spektaklis kažkur vežamas su dekoracijomis, kita atributika. Tokių išvykų būta daug. O praėjusią vasarą, ar teatras buvo pakelęs sparnus tolimesnei klivei?**

– Praėjusią vasarą teatras dalyvavo garsiajame tarptautiniame festivalyje Švedijoje. Ten rodėme G. Verdi operą „Don Carlo“ ir surengėme operetės koncertą. Abu pasirodymai turėjo pasisekimą. O teatro orkestras ne pirmą kartą buvo išvykęs į muzikos festivalį Šveicarijoje.

**– Užsiminus apie gastroles, norisi paklausti, ar šį sezoną teatro scenoje girdėsime dainuojančius garsiąją operos primadona lietuvę Violetą Urmanavičiūtę-Urmaną, taip pat garsėjanti, į svetimas šalis patraukusį Edgą Montvydą-Prudkauską?**

– Žinoma taip. Su Violeta Urmanavičiūte nuolat bendraujame, susirašinėjame. Žinau, ką ji daro, kur važiuoja, pats nuvažiuoju ir kai kurios jos spektaklius kitose šalyse. Būtinai girdėsime šią dainininkę ir Vilniuje. Violeta Ur-

manavičiūtė pasaulyje pasiekė tokios šlovės, kokios dar nebuvę pavykę regėti ne vienam lietuvių muzikui, nei vyresniam, nei jaunesniam. Edgą Montvydą-Prudkauską irgi nepaleisime iš akiračio. Jis turi puikų balsą, sceninį žavesį ir elgiasi apgalvotai, užkariaudamas kitų šalių žiūrovų simpatijas. Tai gera karejers pradžia.

Spektakliuose dalyvaus nemažai garsių užsienio dainininkų, baleto solistų.

**– Praėjusio sezono spektaklius kritikai vertino gana palankiai, bet pasigirdavo ir aštrųkų nuomonių. Kaip Jūs reaguojate į kritiką?**

– Domiuosi viskuo, kas rašoma apie teatrą, bet kritikos svarbos nesureikšminu. Vertinu protingai, nepriklausomą nuomonę. Jai atstovauja tokie išsilavinę kritikai, kaip vyresniosios kartos muzikologas Edmundas Gedgaudas.

**– Paskutinis klausimas apie ryšius su Čikagos lietuvių opera, kuri yra išskirtinis reiškinys išeivijos pasaulyje.**

– Teatras sutarčių su Čikagos lietuvių opera nėra pasirašęs. Bet visada sudarome sąlygas režisieriams, dirigentams, solistams, jeigu čikagietiai kviečia, pas juos vykti, padėti, statant spektaklius. Ši ilgametė draugystė papildė ir mūsų teatro gerbėjų būrį. Be to, JAV lietuviai mieliai kviečia vilniečius dainininkus ne vien tada, kai rodomi operos spektakliai, bet ir koncertuoti įvairiomis progomis.

– Ačiū už pokalbį.

Milda Zinevičiūtė